



HA ISTENT ELLOPOD...

**Ha Istent egy éjjel ellopod,
állíts helyére oszlopot,
fakassz vizet vad gépeiddel,
építs hidat, mely égre ível,**

**ha Isten nevét elveszed,
állíts helyébe szellemet,
ha Isten parancsát megszeged,
állíts helyébe elveket.**

**Ha Istent már likvidáltad,
üres leszel, akár az állat,
ha mennyed reményét lerontod
magad köré teremtesz poklot!**

(Szentmihályi Szabó Péter:
Magad köré poklot)

◆ A költő végletes egyszerűséggel ragadja meg az Isten nélkül élni próbáló ember drámáját. Ilyen egyszerű már a versszerkezet is: az első és második versszakban, amely egyetlen mondat, az istenhiány betegség tüneteit vázolja fel, a harmadik szakasz pedig a diagnózis, a következtetés. A gondolatmenet arra a szimpla megfigyelésre épül, hogy az Isten nélküli ember sem tehet mást, mint utánozni próbálja őt. Vizet fakaszt „vad gépeivel”, ahogy hajdan a pusztában Isten fakasztott vizet a kősziklából, és így, Isten nélkül is, továbbra is fölfelé törekszik, mint a bábéli torony építői, akik önerejükben akartak az égig emelkedni, hogy hírnevet szerezzenek maguknak. Az ember, ha Istent ellopja magától, oszlopot állít, hogy az tartsa meg épületeinek, életének súlyát, meg az oszlop rokonait a piramisoktól a toronyházakig és felhőkarcolókig.

Ha pedig Isten nevét igyekszik eltörölni, holmi szellemet állít helyébe, holmi elveket, ideológiákat. Jól tudjuk azonban, mi lett az ember alkotta nagy eszmék és ideológiák sorsa az idők során, legalábbis a mi tájainkon. Hiába, hogy eredetileg kétségtelenül valós, létező, súlyos problémákat próbáltak orvosolni, végül valamennyi – a felvilágosodástól a liberalizmusig, a marxizmustól a freudizmusig – „elrohadt Európa szívében”, ahogy Szabó Lőrinc írja a *Hazám, keresztény Európa* című hatalmas költeményében. Mind elrohadt, alapvetően azért, mert valamennyi Isten ellenében, a kereszténység ellenében határozta meg önmagát, és fogalmazta meg az általa nyújtani kívánt megoldást.

A végeredmény pedig? A végeredmény az, amit már napjainkban is látunk, tapasztalunk magunk körül kontinensünk nyugati felén és a világot nemrégiben még vezető nagyhatalom életében. Emberek tömegei lesznek igaz eszmék, értelmes életcélok, egészséges értékrend híján „üressé, mint az állat”, hogy maguk teremtsenek poklot maguk köré. ◆



Vaszilij Vasziljevics Kandindszkij (1866–1944): „Aufrecht”. 46,5×27 cm, akvarel, papír, 1930



SZÖVEG –
KÁDÁR ANNAMÁRIA

SOROZAT –
HUNGARIKUM

ILLUSZTRÁCIÓ –
BALASSA NIKOLETTA

A CIKK TÁMOGATÓJA:



AGRÁRMINISZTERIUM

TOROCKÓ



◆ Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy gyönyörűséges királynő. Torockónak hívták, és olyan szép volt, hogy a napra lehetett nézni, de rá nem. Gesztenyebarna szemei mindig csillogtak, orcája pirosposzsgás volt, és hófehér ruhája csak úgy ragyogott a napban. Csilingelő nevése betöltötte a kastélyt, jókedvre derült mindenki mellette. De egy nap a királykisasszony édesapja elesett egy csatában. Attól a naptól kezdve gyászba borult a királyság, megszűnt a jókedv a palotában. Az ablakkereteket pirosra festették, és a királykisasszony csillogó nevése sem hallatszott többet. Híre ment hetedhét országban, hogy a királynő bűnnek adta a fejét, és összesereglettek a királyfiak, hogy megvigasztalják, megneveztessék a királynőt.

Mendogatták neki, hogy ne sírjon, ne kesergjen, mert az élet megy tovább, és hogy mennyire fiatal, kár a szépségéért, fiatalságáért. A királynő ezek hallatán még inkább elkeseredett, vigasztalhatatlan volt, és csak folytak, ömlöttek patakokban a könnyei. Csak akkor nyugodott meg, amikor a királyság határában levő Székelykőhöz ment, és minden reggel megnézte a napfelkeltét.

Innen pont arra a meredek domboldalra látott, ahol édesapja sziklába zárt sírboltja volt. A felkelő nap sugarai egy idő után felszárították a könnyeit. Sírni már nem sírt többet, de a csilingelő kacagása nem tért vissza.

Egy nap a királyságba tévedt egy szegény legény, mert messze földön híre ment annak, hogy a csilingelő kacagású királynőt meg kellene nevetetni. Gondolta magában, hogy egy életet, egy halálom, én bizony megpróbálom. Mi lehet olyan nehéz egy megnevetetésben – morfondírozott magában. Vitte magával a furulyáját, és ahogy elkezdett furulyázni, minden, ami útjába akadt, táncreperdült. Így vonult be a királyságba, hogy mögötte táncolt egy kisegér, egy kakas, egy bárány, egy malac és egy kisborjú is. Amikor Torockó kinézett az ablakon, akkorát nevetett, hogy még a palota falai is beleremegtek. Mindenki azt hitte, hogy a királynőbe végre visszatért az élet, és ettől fogva nem hagyja el a jókedv. De nem így történt. Torockó másnap már ismét szomorú volt, és hiába táncoltatta a szegény legényt a kisegeret, a kakast, a bárányt, a malacot és a kisborjút egyszerre, Torockó már nem tudott nevetni többet. Hiába vigasztalták, mondták, hogy már lejárt a gyászév, és élnie kellene az életét, a királynő továbbra is szomorú volt, majd szép lassan ismét eleredtek a könnyei. Csak akkor lelt nyugalomra, amikor elővette a varrottasát, és kék és piros cérnával hímzett. A keresztaszemes öltés,

ahogy a királyságban hívták, a szálánvarrott szemes öltés és a lapos öltés megnyugtatta, amivel a ráján varrott kézimunkáit készítette.

A szegény legény gondolt egyet, és leült Torockó mellé. Nem mondott semmit, csak ott ült csendben mellette, és figyelte, ahogy az apró, fúrge ujjak nyomán megjelennek a gyönyörű minták.

Torockó megkínálta kapros ordás süteménnyel és somodi kaláccsal. Néha összenéztek, Torockó szája mosolyra kunkorodott, de csak rövid ideig, mert szemei ismét megteltek könnyel.

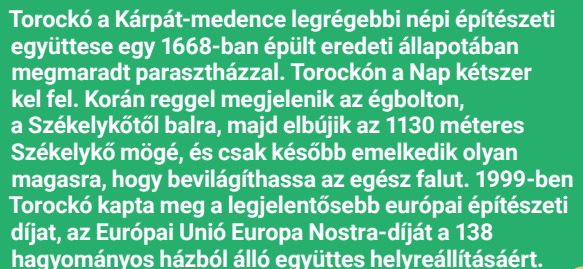
A szegény legény ránézett Torockóra, és azt mondta neki: – Sírj ki nyugodtan a könnyeidet, mert ha kisírod magad, akkor megnyugszol. Torockónak sem kellett kétszer mondani, patakokban folytak a könnyei. De a könnyek mögött elmosolyodott, és szorosán megölelte a szegény legényt, és csak annyit mondott: köszönöm!

Másnap, amikor Torockó ismét kiment a királyság határában levő Székelykőhöz, csodát látott. Aznap kétszer kelt fel a nap. Megjelent, majd eltűnt, és egy kis idő múlva ismét előbukkant. Torockó tudta, hogy most már egy időre felszáradnak a könnyei. Visszament, és a szegény legény nyakába borult, aki megkérdezte tőle:

– Leszel-e a feleségem, szépséges királynő?

Torockó most már örömeiben sírt, és igennel válaszolt. Lett is nagy lakodalom, hetedhét országba szóló mulatság. Torockó és az új király máig is boldogan élnek, ha meg nem haltak.

Azóta mindenki tudja, hogy mióta Torockónak felszáradtak a könnyei, a nap a királyságban kétszer kel fel és nyugszik le. Minden nap visszabújik Székelykő szikláinak mögé, és kicsivel később előbukkan onnan. ◆



Torockó a Kárpát-medence legrégebbi népi építészeti együttese egy 1668-ban épült eredeti állapotában megmaradt parasztházzal. Torockón a Nap kétszer kel fel. Korán reggel megjelenik az égbolton, a Székelykőtől balra, majd elbújik az 1130 méteres Székelykő mögé, és csak később emelkedik olyan magasra, hogy bevilágíthassa az egész falut. 1999-ben Torockó kapta meg a legjelentősebb európai építészeti díjat, az Európai Unió Europa Nostra-díját a 138 hagyományos házból álló együttes helyreállításáért.



SZÖVEG –
LOVÁSZY LÁSZLÓ

DAG HAMMARSKJÖLD ÉS 1956

Hálaadás napja

(novellarészlet a szerzőtől)

Tények, amelyek a híradásokból kimaradtak, és egy kis fikció

◆ A tükörben egy fiatalos, jóképű férfit látott maga előtt. Mélyen belenézett saját kék szemébe, és végigsimított a haján. Ahogy kipillantott irodájának ablakán, látta, hogy a lába előtt hever egész New York. Az ENSZ-palota 38. emelete igazán impozáns kilátást biztosított neki, és valamennyi vendége – ideértve királyokat, államfőket és miniszterelnököket – vele együtt csodálta a folyton nyüzsgő Nagy Almát, ahogy a helyiek hívták városukat. Közelgett a tél. Egy galamb landolt az ablakpárkányán. Elmosolyodott.

Aztán lepillantott ablaka belső párkányára, és végignézte a családi fotókat. Diplomáták, miniszterek, tudósok. Tekintete megpihent az édesapján, aki Svédország miniszterelnöke volt az első világháborúban, majd a Nobel-díj kuratóriumának vezetője.

Büszke volt arra, hogy már 49 évesen a Svéd Akadémia teljes jogú tagjává választották, akárcsak az apját. Mindig meghatódott, amikor arra gondolt, hogy időse



**Még néhány
esztendő,
és azután?
Az életnek**

**az adja meg az értéket, hogy
mennyeiben éltünk – másokért.
Az olyan élet, amelyikből nem
áramlik jó a többiekre, rosszabb,
mint a halál. Szolgálj tehát
mindenkinek. S gondold meg, mily
sok az, amit ajándékba kaptál,
mily kevés az, amit te áldozol.**

(részlet Dag Hammarskjöld naplójából)

édesapja megérhette, amint megválasztják az ENSZ második főtitkárának.

Leült az asztalhoz, kezébe vette tollát, hogy folytassa reggeli gondolatait, egy új haikun dolgozott. A sor közepén tartott már, amikor bekopogott a titkár-nője, jelezve, hogy megérkeztek a vendégek, akiket be is kísért. Mosolyt erőltetett magára, és lendületesen felpattant a székéből. Gyors kézzel után rögtön a tárgyra tértek. Először a kollégája szólalt meg:

– Dag, engedd meg, hogy beszámoljunk egy sajnálatos eseményről! Itt van velem a biz-

tonsági főnök, aki elmondja a részleteket. Az ügy nem tűr halasztást, mert a biztonságodról van szó.

– Nos, igen, köszönöm a szót – vette át a szót az egyenruhás vendég, miközben egy paksamétát tett le az asztalra, kinyitva közben az első oldalnál. – Tisztelt főtitkár úr, a New York-i rendőrség ma reggel Queensben holtan találta Povl Bang-Jensen dán diplomatát, korábbi ENSZ-alkalmazottat. Zsebében egy búcsúüzenettel –

és átnyújtotta az üzenet leiratát a főtitkárnak. – Mint ismeretes, két éve szűnt meg a munkaviszonya nálunk, egy belső vizsgálat eredményeképpen.

– Jézusom! – kiáltott fel a főtitkár, miután végigolvasta a dokumentumot. – Mikor, hogyan történt?

– A sebe alapján – amit a jobb halántékán találtak – valamikor az elmúlt 24 órában löhette főbe magát.

– Mondd csak, Andy, te nem úgy emlékszel, hogy Povl balkezes volt...? – fordult a főtitkár amerikai helyetteséhez, aki elbizonytalanodott a kérdés kapcsán. Mielőtt még válaszolt volna, a biztonsági vezető folytatta:

– A nyomozás részleteit nem ismerjük. Ezért, főtitkár úr, kérem, fontolja meg, hogy a következő napokban hova és hogyan utazik, és milyen nyilvános szereplésen vesz részt! A volt diplomata halála önmaga is kockázatot jelenthet, hiszen a szervezet tevékenységére is rossz fényt vethet egy volt alkalmazott lőfegyver általi halála...

Hamarskjöld főtitkár kezeibe temette arcát, tudta, hogy Bang-Jensen halála sokkot jelent majd a világszervezet számára, mert a halott diplomata a rendkívül kényes „magyar ügyben” játszott főszerepet. Többször is beszélt vele, tudta, hogy elszántsága sokakat riasztott, és féltették az ENSZ nemzetközi mozgásterét is. A főtitkár megköszönte a beszámolót és a szerepléssel kapcsolatos javaslatot, majd elbocsátotta az egyenruhást, és kettesben maradt helyettesével.

– Andy, hogyan látod a helyzetet? – kérdezte Hamarskjöld, hátradőlve a székében.

– Nos, Dag, tudod, ez most a lehető legrosszabbkor jött, pont a hálaadás napján, ráadásul a mai napon, amikor a magyarok ügye van ismét napirenden a közgyűlésben! A felesége biztosan keresni fog, vagy egyenesen a sajtóhoz megy! Tudod, hogy Bang-Jensen nem volt hajlandó átadni a magyar tanúk listáját, amíg a vizsgálat tartott, még nekünk se. Ráadásul a szovjetek nagyon komoly nyomást fejtenek ki a reformcsomagoddal kapcsolatosan, felemlégetik, hogy '53-ban nekik köszönhetted, hogy végül, ötödik jelöltként főtitkár lehettél. A britek is nagyon elégedetlenek, és hallani sem akarnak a koncepciódról.

– És az európaiak? – kérdezte gondterhelten a főtitkár.

– Ők meg egyelőre el vannak foglalva a közös piacuk építésével, Franciaországot leköti az algériai polgárháború, meg az új, Ötödik Köztársaság létrehozása. De Gaulle már arról vizionált pár napja Strasbourgban, hogy... hogy is mondta? „Az Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európa, a teljes Európa lesz az, ami meg fogja határozni a világ sorsát.” Mint Bonaparte Napóleon! – mosolygott

a főtitkárhelyettes, majd komorabban folytatta: – A német barátaink meg Nyugat-Berlin miatt aggódnak, mert Hruscsov pártfőtitkár állandóan ultimátumokat ad a szövetségesek kivonulására...

– Nehéz időket élünk, Andy... – sóhajtott Hamarskjöld, majd felállt, jelezve, hogy befejezettek tekinti a beszélgetést. Amikor az amerikai főtitkárhelyettes távozott, visszagondolt a magyar szabadságharcra, és arra, hogy mennyien voltak azok, akik szóban a leghatározottabban elítélték a terrort és a kommunista rendszer bűneit, míg a magánbeszélgetések során már a világbéke hívatkozva kérelték, hogy vegye le a napirendről a magyar ügyet, tekintettel a karrierjére, a jövőjére.

Az ablak felé nézett, kereste tekintetével, de már nem lelte a fehér galambot. ♦

Az 1956-os forradalom leverését követően 1957 januárjában az ENSZ közgyűlése egy úgynevezett Ötös Bizottságot (Ausztrália, Dánia, Ceylon, Tunézia és Uruguay képviselőiből) hozott létre Problem of Hungary néven, a Magyarországon történtek kivizsgálására.

Ennek a bizottságnak volt a másodtitkára az elhunyt Povl Bang-Jensen. Kéthly Annát, Király Bélát és Kóvágó Józsefet nyilvános ülésen hallgatták meg, több mint száz személyt pedig titkos meghallgatáson. Bang-Jensen nem volt hajlandó kiadni a magyar tanúk nevét, ennek ellenére a lista kitudódott, és négy embert ki is végeztek hazaárulás vádjával Magyarországon. Az amerikai Andrew W. Cordier-nek, Hamarskjöld helyettesének kulcsszerepe volt abban, hogy Bang-Jensent ellehetetlenítették és eltávolították a világszervezettől.

A bizottság végül arra a következtetésre jutott, hogy nemzeti felkelés volt Magyarországon, amelynek a szovjet csapatok beavatkozása vetett véget. Az ENSZ közgyűlésen a „magyar ügy” tárgyalása 1959. november 25-én volt esedékes. Másnap, hálaadás napján a több napja eltűnt és balkezes Bang-Jensent a New York-i Alley Pond Parkban átlőtt jobb halántékkal találták meg. Holttestét napokon belül, már november 28-án elhamvasztották.

Hamarskjöld 1961-ben, az ENSZ-csapatok és Moise Csombe katangai erői közötti fegyverszüneti tárgyalásra tartva, repülőgép-szerencsétlenség áldozata lett, 56 évesen. Még abban az évben – egyedülként a történelemben – posztumusz Nobel-békedíjat kapott.



SZENTKÚT FELTÖLTŐ CSENDJE

Testi és lelki pihenés a családdal

Az ősz és a tél nyugodtabb, csendesebb időszak Mátraverebély-Szentkúton, a népszerű búcsújáróhelyen. A ferences kegyhelyigazgató, Orosz Lóránt szerint ez a legkiválóbb alkalom a lelki és testi megújulásra. Néhány nap alatt az egész család kipihenheti magát a szállodában, bejárva a környék kirándulóhelyeit, és a pár napba még egy kis magunkkal töltött idő is beleférhet.



◆ – Miért érdemes a családoknak Szentkúton tölteni néhány napot?

– Elsősorban, hogy lelkileg és testileg feltöltődjenek, új lendületet vegyenek, és kipihenték magukat. Erre nagyon alkalmas ez a hely, minden feltétel adott hozzá. Ilyenkor kevesebb a látogató, viszont a lehetőség mindenki számára adott, hogy bekapcsolódjon az imaéletbe: a reggeli és esti szentmisékre, valamint zsolozsmákba. Emellett javasolom, hogy kérjenek lehetőséget valamelyik atyától lelki beszélgetésre és a szentgyónás elvégzésére. A minket körülvevő erdő gyönyörű ilyenkor, tele van a hely természeti csodákkal.

– Önnek mit jelent a csend?

– A zenéhez is hozzátartoznak a szünetek, ahogy az élethez is a csend. Számomra az a fontos, hogy a napomban legyen negyedóra erre. Van néhány helyem, ahová ki szoktam menni, de időnként elég, ha csak kiállok az udvarra. Emlékszem, nagyapám, akivel az Alföldön, a Tisza mellett laktunk, úgy fogalmazott, hogy időnként ki kell menni a Tisza gátra, le kell feküdni, és hallgatni kell, hogy nő a fű.

– A Magyar Turisztikai Ügynökség pályázatának köszönhetően hamarosan még inkább családbarát helyé válik Szentkút.

– Látjuk, hogy szükség van olyan helyre, ahol a család együtt tud kapcsolódni. Ezért létrehozunk egy apartmanparkot, 16 db házzal. Ezen túl épül még játszótér, sportpálya, kemping és játszószooba is. A 2023 végéig tartó beruházás többi része a családbarát fejlesztések köré csoportosul, annak fenntarthatóságát támogatja. Fejlesztjük az éttermet, átalakul a liturgikus tér, fákat ültetünk, valamint tűzrakó helyeket, padokat helyezünk ki.

– A Csend háza is egy új épület a kegyhelyen.

– Ez a fajta megoldás még nem bejáratt, de szeretnénk, ha a családok is kihasználnák. Például úgy, hogy egyik nap az anyuka, másik nap az apuka vonul el oda. A benne lévő nappali, konyha, szobák magas komforttal felszerelve, ideális helyet nyújtanak pihenésre. Érdemes előre bejelentkezni ide is, hogy helyet tudjunk biztosítani. ◆



SZÖVEG –
VIDA FERENC

NÉZED, VAGY BESZÁLLSZ?

Szülőként a játszóházban

„Tedd, vagy ne tedd. De ne próbáld!” – mondja Yoda mester *A Birodalom visszavágban*. A tanács a gyermekeddel közös játékokra is igaz: vagy játssz vele a lehető legnagyobb beleéléssel, vagy engedd, hogy feltalálja magát egyedül – a kettő közötti megoldások inkább csalódáshoz szoktak vezetni.

◆ A mindennapos ovi vagy sulis utáni játszótérezés a szülők szerint levezeti a gyerekek energiáját, és a legjobb, ha ez a szabadban történik. Valójában ennél többről is van szó: a játszótérezés egyúttal fejleszti a kreativitást, segíti gyermekünk szocializációját, valamint egy jó átmeneti zónát képez az ovi/sulis és az otthon között. Bár vannak szülők, akik egy átlagos kedd délután is szuper sárkányos-tündéres szerepjátékot találnak ki, amiben a végén a fél játszótér benne van, ez azért nem tartozhat a szülővel szembeni elvárások közé. Remek dolog persze, ha ilyenkor is van energiád közösen játszani a gyerekekkel, de természetes, ha csak ülnél a padon, élveznéd a friss levegőt, és próbálnád egy kicsit sorba rendezni a gondolataidat.

A hétvégi vagy a nyaralás alatti játszóházazás egészen más. Egyrészt míg a hétköznapi játszótérezés a rutin része, addig ez piros betűs ünnep. Gyermeked már napokkal korábban izgatott miatta – pláne, ha egy olyan új és izgalmas helyre készültök, mint a Bobo Fun Park –, ezerszer meg kell mutatnod az ott készült képeket, videókat, és meg kell ígérned, hogy te is kipróbálsz majd vele a mászófalat.

És tényleg, miért ne tennéd? A közös játék minden szakember szerint rendkívül fontos a gyermek személyiségének és a kettőtök közti kapcsolatnak a fejlesztésében.

Gondolj bele, milyen jó volt gyerekként, amikor a saját szüleid is beszálltak a játékba! Vagy milyen jó lett volna... Törd fel az ingujjad, és játsszatok együtt!

A Bobo Fun Parkot úgy terveztük meg, hogy ne csak a gyerekek, hanem a szülők is remekül szórakozhassanak benne. A különféle korosztályoknak szóló játékok között bőven találsz olyanokat, amelyek nektek is fel fogják adni a leckét. A Bobo Fun Park egy remek alkalom, hogy felfedezzünk sok-sok új játékot, amiről a saját gyermekkorunkban legfeljebb álmodni mertünk.

Korántsem mellékesen pedig közös élményeket szerzünk gyermekünkkel. Ha már ott vagyunk egy szuperizgalmas játszóházban, kifizettük a belépőt, miért ne tennénk ezt? A telefonunkat elvégre bármikor tudjuk nyomkodni, a gyermekünkkel versenyezni egy nindzsapályán viszont kevés helyen lehet. És igen, közben többször is rá fogsz csodálkozni, hogy ő mennyivel ügyesebb nálad. Ha pedig úgy éreznéd, fogytán az energiád, ismét jusson eszedbe Yoda jótanácsa: „Az Erő veled van.” Este talán nemcsak a gyerek fog idő előtt elaludni, hanem te is, de jusson eszedbe, hogy ezeket az élményeket fogjátok majd nagy örömmel felidézni a családi sztorizgatások alkalmával. ◆



SZÖVEG –
MÁRTONFFY ANDRÁS

SOROZAT –
KÉTKEDŐK, KERESŐK, KALANDOROK

Legális emberkísérletek A VILÁG KÉT OLDALÁN

Az orvoslás története több ponton is azt mutatja, hogy a nyugati típusú, modern demokráciák sem mentesek az embertelenségtől. Egy svéd fogászati tanulmány és egy amerikai járványügyi kísérletsorozat olyan mértékben hagyta figyelmen kívül az emberi méltóságot, hogy akár a hitleri Németországban vagy a sztálini Szovjetunióban is történhetek volna.

◆ A FOGSZUVASODÁS OKAIT KUTATVA

A huszadik század elején a szájápolásnak még nem tulajdonítottak jelentőséget. Az ép fogsor nem volt társadalmi követelmény, az emberek többségének ennél jóval fontosabb dolga is akadt. A fájdalmak, a szenvedés és esetenként a halálos szövődmények persze riasztóak voltak, de egyetlen ország sem tudott sokat tenni a szinte törvényszerűen jelentkező tünetek ellen. A fogromlás olyan méreteket öltött az egész világon, hogy a kormányok – bizonyos területeken – kénytelenek voltak korlátozásokat életbe léptetni. Az amerikai hadsereg például bevezetett egy minimumot: mind az első, mind a második világháborúban csak olyanok szolgálhattak, akik alul és fölül is legalább hat-hat ép foggal rendelkeztek.

A világ egyik legcivilizáltabb, legfejlettebb államának tekintett Svédországban semmivel sem volt jobb a helyzet. A fogszuvasodás a harmincas évekre olyannyira járványos méreteket öltött, hogy már a hároméves gyerekek fogainak is több mint nyolcvan százaléka lyukas volt. A fogorvosok tevékenysége tulajdonképpen egyetlen gyógymódra korlátozódott: amikor a szenvedés már elviselhetetlenné vált, vagy a gyulladás a beteg életét veszélyeztette, a rossz fogat kihúzták.



➤ Tuskegee-i kísérletek, Röntgen vizsgálat, 1932 körül

➤ Csoportkép a Vipeholm-kísérletek résztvevőiről



A kísérletsorozat lebonyolító hazugsággal és fenyegetéssel megakadályozták, hogy a szifilisz kísérleti alanyok igénybe vegyék az újonnan felfedezett antibiotikus kezelést.

A szakemberek véleménye még abban sem volt kiforrott, hogy egyáltalán mi okozza a fogorrlást. Gyanították, hogy a cukortartalmú édességek a bűnösök, de hasonlóan valószínű jelöltnek számított az általános étrend, illetve többféle alaptergység is gyanúba keveredett. A kormány elhatározta, hogy átfogó kutatást indít ennek a veszedelmes és nemzetgazdasági szempontból méregdrága járványnak a legyőzésére.

Az ilyesfajta kísérletezésekhez persze sok alanyra van szükség, ilyet pedig nehéz volt szerezni, mivel a fogorvos-tól mindenki fél. Úgy döntöttek tehát, hogy olyan társadalmi közegben keressék a megoldást, ahol nem ütköznek ellenállásba. Svédország egyik hírhedt elmegyógyintézetére, a Vipeholm Intézetre esett a választás. A bentlakók többsége gyerek volt, de akadtak felnőttek is, és

a legidősebb lakók hetven körül jártak. Mindannyian valamilyen fokú értelmi fogyatékosággal éltek a mindennapjaikat. Az akkori terminológia szerint a „retardáltaktól” a „debileken”, az „imbecileken” és az „idiótákon” át egészen a megnevezhetetlenül súlyos esetekig terjedt a skála. A szerencsésebbek képesek voltak az önellátásra, a legsúlyosabb esetek viszont sem jární, sem enni, sem kommunikálni nem tudtak. Voltak, akiket egy ágyhoz kötözve tartottak napi huszonnégy órában, mindennapos volt a testi fenytés. Az intézmény igazgatója, a mindenható Hugo Fröderberg ezeket az embereket nem tekintette a társadalom tagjainak, sokkal inkább növényi szinten vegetáló lényeknek. Meggyőződése volt, hogy a legrosszabb állapotú fogyatékosok még fájdalmat sem éreznek. Az intézmény mentalitására jellemző volt, hogy

kiemelt munkatársa volt egy bizonyos dr. Gunnar Dahlberg, aki a svéd állam által finanszírozott fajhigiéniai kutató-sok vezetőjeként is tevékenykedett.

A kísérletsorozatba olyan gyerekeket vontak be, akik tudtak rágni és önállóan enni. Sem őket, sem a családjukat nem tájékoztatták arról, hogy miben vesznek részt. Az első szakaszban az átlagos svéd étrend cukortartalmának a felét adták nekik, valamint mérsékelt mennyiségű keményítőt, A-, C- és D-vitamint. Mivel a fogaik az olcsó, édességmentes étkezés miatt amúgy is sokkal jobbak voltak az országos átlagnál, az ő állapotuk szinte semmi romlást nem mutatott a szakasz lezárultával.

A második csoport napi harminc dekagramm cukrot kapott. Voltak, akik kenyérben, mások édesített italokban, egy harmadik csoport pedig tej-karamella formájában. Ez utóbbi csoport számára a Mazetti nevű édességkon-szern külön karamellafajtát kísérletezett ki. A később Vipeholm-karamella néven elhíresült édesség sűrűbb és tapadósabb volt a többinél, olyannyira, hogy hosszú órákig nem olvadt le a fogakról. A gyerekek zsebeit tele-rakták vele, és gondosan ellenőrizték, hogy megették-e az utolsó darabig. A fogkefét eleve betiltották, és még a szemeteseket is naponta átkutatták kidobott édességek után kutatva. Az ellátmánnyal nem volt probléma: mivel az egész programot a Svéd Édességgyártók Szövetsége finanszírozta, összesen harminc tonna édesség fogyott el a kísérletek befejezéséig.

A hatás azonnali volt. Minden alany fogai szuvasodni kezdtek, és a legtöbbüknél súlyos, visszafordíthatatlan károsodás történt. A gyerekek fájdalmai állandósultak, és mivel a legtöbben félték a fogorvostól, kezelést sem kaptak. A szerencsésebbek tönkrement fogait egymás után kihúzták.

A kísérletek 1945-től 1955-ig tartottak. Hatalmas mennyiségű tudásanyag halmozódott fel a fogszuvasodás okairól és lefolyásáról. Ennek eredményeképpen a svéd gyerekek fogai jelentősen javultak, az iskolák egészségesebb étrendet vezettek be, és országos kampány indult a cukorfogyasztás csökkentésére. Sok helyen még ma is tartják a szombati édesség hagyományát, amelynek keretében a gyerekek szombat esténként annyi cukrot és csokoládét tölnek magukba, amennyit csak bírnak, aztán egy hét szünetet következnek.

A Vipeholm-kísérletsorozat még ma is nagy tiszteletnek örvend a fogászati szakirodalomban. Egy-egy mondatban minden leírás megemlíti, hogy a módszer etikátlan volt, de kevesen részletezik a tízéves folyamat érzéketlenségének és kíméletlenségének valódi mértékét.

HALÁLOS KIMENETELŰ, EMBERTELEN SZIFILISZKÍSÉRLETEK

Az Atlanti-óceán túlsó oldalán is megtalálták azt a védekezésre képtelen, kiszolgáltatott csoportot, akiken büntetlenül hajthattak végre embertelen kísérleteket. A cél a huszadik század elején szinte korlátlanul terjedő szifiliz jobb megismerése volt. Ezt a betegséget sokan nevezik Amerika bosszújának, mivel valószínűleg Kolumbusz hajóival érkezett Európába. Mintha cserébe kaptuk volna a spanyolok által odahurcolt pestisért, kanyaróért, influenzáért és himlőért. Európa jelentős része francia betegséggént ismerte, a franciák nápolyi kórként, az oroszok a lengyeleket okolták. Gyógymód évszázadokig nem volt, legfőképpen hatástalan kenőcsökkel és meglehetősen mérgező szerekkel, például arzénal és higannyal próbálták kezelni.

Kezeletlenül pedig hosszadalmas és borzasztó tüneteket produkál. Megtámadja a bőrt, a csontokat és a központi idegrendszert, mentális zavarokat és demenciát okoz. Ezt a folyamatot akarták részletesen tanulmányozni az Egyesült Államok Közegészségügyi Szolgálatánál, különös tekintettel arra, hogy milyen különbségek mutatkoznak a betegség lefolyásában a fehér és a fekete lakosság között.

A kutatást az Alabama állambeli Tuskegee Egyetem közreműködésével, 1932-ban kezdték el. A kísérlet hivatalos elnevezése „Tuskegee-i tanulmány a kezeletlen szifiliszről a néger férfi esetében” volt, alanyokat pedig az egyetem keresett. Macon megyében hatszáz létminimumon élő, fekete mezőgazdasági idénymunkást vettek rá a részvételre, közülük négyszáz fertőzött volt, kétszázan pedig az egészséges kontrollcsoportba kerültek. A későbbi események fényében szinte érthetetlen, miért ment bele az egyetem vezetése ebbe a tömeggyilkosságba, figyelembe véve, hogy kifejezetten afroamerikaiak számára létrehozott, fekete vezetőségű intézményről volt szó. A férfiaknak nem árulták el a program valódi célját: azt hazudták nekik, hogy a „rossz vért” kutatják, és ingyenes orvosi ellátást ajánlottak nekik cserébe. Ez elsősorban arzén-, higany- és bizmuttartalmú, mérgező és hatástalan szerekből, valamint különböző placebo-ból állt. Nem tájékoztatták őket sem a diagnózisról, sem a betegség valós veszélyeiről, például arról, hogyan fertőzhetnek meg másokat, illetve hogy a gyerekeik is fertőzöttek jöhetnek a világra.

Az első tanulmányt 1934-ben tették közzé, de a folyamat nem állt le. A résztvevők jelentős százaléka megfertőzte a feleségét is, egymás után születtek a fertőzött gyerekek. Már tíz éve hagyták őket szenvedni, amikor a fertőzöttek közül több mint kétszázötvenen beléptek

a hadseregbe, hogy harcoljanak a szövetségesek oldalán. Nekik lehetőségük lett volna rendes diagnózisra és a körülményekhez képest viszonylag hatékony kezelésre, ám a Közegészségügyi Szolgálat megtiltotta a kezelést, mert éppen a kezeletlen szifilisz lefolyását akarták tanulmányozni.

A legsötétebb fordulat akkor állt be, amikor 1947-ben, a penicillin felfedezésének köszönhetően antibiotikumos eljárás vált elérhetővé a betegség gyors kezelésére. Az amerikai kormány elhatározta, hogy végleg megszabadul a szifilisztől, ezért országos körben kórházi központokat hozott létre. A tuskegee-i kísérleti alanyok – mint bármelyik másik amerikai állampolgár – jogosultak lettek volna a kezelésre, a kísérletsorozat lebonyolítói azonban hazugsággal és fenyegetéssel megakadályozták, hogy a betegek igénybe vegyék azt.

Az egyetem vezetése mellett a kulcsszerepet egy Eunice Rivers nevű ápolónő játszotta. A helyi fekete közösség tagjaként a környék afroamerikai lakosságának teljes bizalmát élvezte. Ő végezte a toborzás jelentős részét, ő vette rá az alanyokat, hogy az ingyenes ellátásért és meleg ételért cserébe különböző fájdalmas vizsgálati eljárásoknak vessék alá magukat. Azt is ő érte el, hogy az elhunyt betegek családja hozzájáruljon a boncoláshoz – cserébe az egyetem hozzájárult a temetési költségekhez. Eunice Rivers volt az egyetlen alkalmazott, aki a program teljes negyven éve alatt ezen a projekten dolgozott.

A tuskegee-i kísérlet ugyanis egészen 1972-ig eltartott. Kezdeté óta olyan megállapodások születtek, mint az emberkísérleteket szigorúan szabályozó, 1947-es Nürnbergi kódex és az 1948-as Emberi jogok egyetemes nyilatkozata. A tuskegee-i kísérletezőket mindez egyáltalán nem befolyásolta. A négyszáz betegből huszonnyolcan a szifiliszbe haltak bele, százan a különböző szövődményekbe. Negyven feleség fertőződött meg, tizenkilenc szifiliszes gyerek született.

A botrányt az egészségügyi szolgálat saját munkatársa robbantotta ki. Peter Buxtun szociális munkás már 1965 óta bombázta a hatóságokat a tiltakozó leveleivel, de többször is elutasították. A lojalitása 1972-ig tartott, amikor az eredeti kísérleti alanyok közül hetvennégyen még mindig életben voltak. Kiszivárogtatta az anyagot a Washington Star című újságnak, majd a hír címlapra került a New York Times-ban is. Országos felzúdulás után Edward Kennedynak kellett vizsgálatot indítania. A programot negyven év után végül leállították.

Mind a svéd, mind az amerikai emberkísérletek végrehajtói jogosnak és igazolhatónak találták a tevékenységüket. Mint hangsúlyozták, a cél néha szentesíti az eszközt. ♦



OLVASSA A KÉPMÁS DIGITÁLIS VÁLTOZATÁT!

Nem kell tárolni, virtuális könyvespolcán bármikor elérí



Ajándékba is vásárolható



Kiadványát több eszközön is elérheti



Pár kattintással azonnal olvasható, előfizethető

WWW.DIGITALSTAND.HU/KEPMAS



SZÖVEG –
OSZTOVITS ÁGNES

„EZT HOZTA AZ ŐSZ”

◆ *Kosztolányi Dezső* sokat idézett *Őszi reggel* című verse, amelyben a csillogó gazdagság és az elmúlás fájdalomja is jelen van, az őszi könyvkínálatot is jól jellemzi. A gazdagság első számú letéteményese **SALLY ROONEY HOVÁ LETTÉL SZÉP VILÁG** című remek regénye. A Dublinban élő, mindössze harmincéves író előző két könyvét (Normális emberek, Baráti beszélgetések) már méltattuk a lap hasábjain, és féltettük a szerzőt a világsiker utáni kiégéstől. Mint most, harmadik magyarul megjelent könyvét olvasva kiderült, feleslegesen. Rooney könnyedén kilépett korábbi könyveinek egyetemi világából, és most a felnőtté lett kortársait fürkészi. A középpontban az egyetemistaként elválaszthatatlan barátinők útkeresése áll. A vizsgákon épphogy átcsúszó, különcnek elkönyvelt *Alice*-ből ismert regényíró lesz, aki besokall a sikertől, és egy isten háta mögötti faluban keres menedéket. Az egyetem csillagának tartott *Eileen* egy irodalmi lap megfáradt szerkesztője Dublinban. A személyes beszélgetéseket a jelenben e-mailen folytatják. Hosszú beszámolókat küldenek egymásnak, beszélgetnek mindenről, filozófiáról, társadalomtudományról, hitről, emberi kapcsolatokról, s nem mellékesen a társkeresésről, a szerelemről.

A könyveiből meggazdagodott Alice egy internetes társkeresőn ismerkedik meg *Felix*szel, és rábeszéli a férfit, hogy kísérelje el őt Rómába, új regényének bemutatójára. A vagány, szókimondó raktári munkás elfogadja a bizarr ajánlatot. Eileen egy hároméves kapcsolatból lépett ki, s folyton *Simont*, gyerekkori ideálját emlegeti, mint egyetlen menedékét. Közben nem veszi észre, hogy a férfinak többet jelent a kapcsolatuk, mint egy ártatlan barátság.

Egy szűkszavú, ám éles szemű narrátor közreműködésével a lányok levelezése nyomán bontakozik ki a négy ember története. A háttérben ott van korunk minden nyavalyája, ott vannak az uralkodó eszmék, amelyek ahelyett, hogy magyaráznák, netán könnyebbé tennék az életet, csak mindent még jobban összekuszálnak. Nem véletlen az elvágyódásra utaló *Schiller*-verssor címbe emelése.

Az eddig megjelent kritikák felsőfokon áradoznak Sally Rooney technikai virtuóztatásáról, szakmai felkészültségéről. Igazuk van az okos elemzőknek, bár a regény egyik legfőbb vonzerejét talán elhallgatják. Mégpedig azt, hogy az író szereti a hőseit, mély empátiával ábrázolja őket, olykor nevet velük, máskor sír, és az olvasót is sírásra és nevetésre készíti. Nevet a kékharisnya allűrökön, és sír az összeomlásokon. Nevet a nagy fogadkozásokon, és örül, ha az élet, a szerelem elfeledteti őket. Szertefoszlik a lány ateista meggyőződése, amikor egy mélyen vallásos férfi mellett találja meg a szerelmet. Ahogy az anyasággal kapcsolatos környezetvédő aggályok is elhomályosulnak, amikor Eileen a szeretett férfi gyermekét várja.

Nagyszerű, felemelő olvasmány, az év egyik legjobb könyve!
(Fordította: Dudik Annamária Éva. 21. Század Kiadó., 4490 Ft)

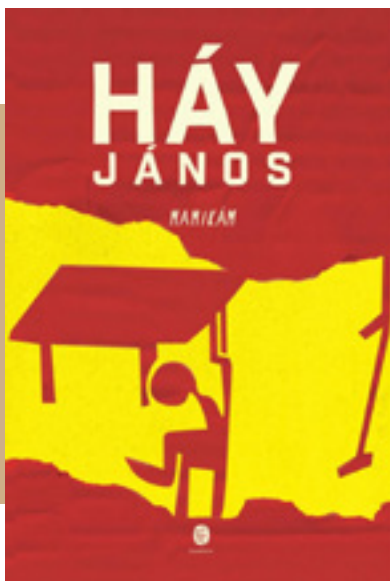


Ha csupán a technikai virtuozitás alapján rangsorolnánk az írókat és a könyveket, **HALÁSZ RITA MÉLY LEVEGŐ** című regénye joggal kerülne a kortárs irodalom élvonalába. Az 1980-ban született írónő ugyanis remekül ír, szerkeszt, hibátlanul uralja a szöveget. Nem véletlenül került ez az első könyv a Libri egyre rangosabb irodalmi díjának tíz döntése közé, sok ismert szerzőt megelőzve. Az sem véletlen, hogy filmre akarják vinni a viszonylag rövid, de nagyon hatásos jeleneteket felvonultató regényt. A főszereplő, aki a történetet elmondja, fiatal, kétgyermekes családjában. A férje, a gyerekek gondos apja nem veszi észre, hogy felesége belefásult a monoton családi életbe, és ki akar törni a szürkéségből. Elhanyagolja otthonát, depressziós lesz. Sokáig tűr, aztán az egyik tettlegességig fajuló veszekedés után felrúg mindent. Narkózis, alkalmi

szeretkezők követik egymást. Végül jön a kínos bírósági tárgyalás és a válás. Harc a gyerekekért.

Halász Rita nem szokványos feminista regényt írt. Nem gyalázza látványos kifakadásokkal a férfi nemet, nem magasztosítja fel hősnőjét. Elismeri, hogy a férjnek vannak erényei, a feleségnek hibái. Aztán mégis az utóbbi pártjára állítja az olvasót, hiszen őt megütötték, fojtogatták. E tény mellett eltöpreng a férfi tehetetlen szenvedése, ragaszkodása a családhoz, gyermekei féltése. Neki az a legfőbb hibája, hogy nem veszi észre, hogy művészi ambíciókkal megáldott feleségének nem elég az anyagi biztonság, a tisztaság körülmények, szeretné megvalósítani önmagát. A házasság előtti boldog szeretkezők közepette erről elfelejtettek beszélgetni.

(Jelenkor Kiadó, 2999 Ft)



HÁY JÁNOS MAMIKÁM című legújabb regénye is egyetlen nagy monológ, mégpedig egy szinte állati sorban tengődő cigányasszonyé, aki azt a gyanút szeretné eloszlatni, hogy ő gyilkolta meg brutálisan azt a magyar öregasszonyt, akinél a halál beállta előtt ott járt, de mindig is mamikájának tekintett. Nem bántotta azt az egyetlen lényt, aki szerette, aki taníttatta, aki megértette és próbált rajta segíteni. Ez a töredezett, mindig újakezdett vallomás felidézi a még mindig fiatal nő gyermekkorát, hogyan szolgáltatta ki apja halála után alkoholista anyja alkoholista élettársának az ő tizenkét éves lányát, miért vették be egy bűnbandába, hogy került nevelőintézetbe, miként menekült el otthonról, hogyan nem végezte el az iskolát, hogyan szerzett magának egy alkoholista férjet, miként szülte gyerekként két gyermeket. Egy éles eszű kislányt, aki hamar otthagya az iskolát, és egy kábítószeres banda foglya lett, és egy értelmileg súlyosan fogyatékos másik lánykát, akit a Mamika intelmei szerint maga mellett tartott. Hogyan szerzett magyar társat, aki mellett rosszabb dolga volt, mint a cigány ura oldalán. Ő igazán meg akart felelni, remélte, hogy a magyarok is befogadják, de a férfi ütötte-verte, ha nem vitt haza italt minden nap. A nő így a jóságos Mamikától is lopott. Amíg volt, házi pálinkát, aztán pénzt lopott bolti pálinkára.

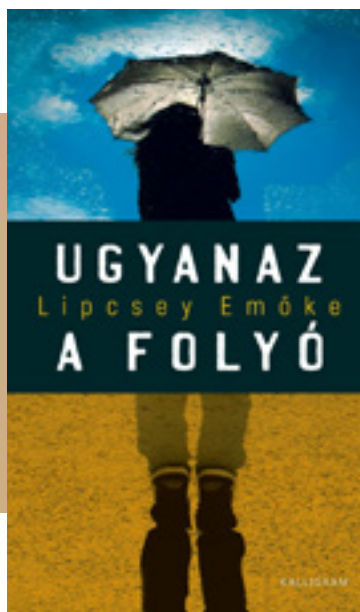
Egy rettenetes élet rettenetes látélete ez a regény. Arról a világról szól, amiről nem sokat tudunk, amiről, ha van is róla tudomásunk, inkább hallgatunk. Olyan emberekről, akiknek a sorsa már a születésük előtt eldőlt.

A Mamikám erősen roncsolt magyar nyelven előadott megrázó olvasmány, csak erős idegzetűeknek ajánlott.
(Európa Könyvkiadó, 3499 Ft)

LIPCSEY EMŐKE UGYANAZ A FOLYÓ című, impozáns novelláskötete tíz egymáshoz szorosan illeszkedő elbeszélést foglal magában. A Svédországban élő írónőt az foglalkoztatja, vajon otthonra talál-e az ember ebben a globális világban. A többnyire napjainkban, részint a terrorizmus, részint a Covid-járvány fenyegetésében zajló történetek arra figyelmeztetnek, hogy szilárd kapaszkodók nélkül nem élhetjük túl a megpróbáltatásokat. „Ha nem azt követed, ami belülről fakad, akkor azon az úton, amelyen jársz, egyre többet veszítesz el önmagadból, s mire az út végére érsz, semmi sem marad abból, ami te voltál” – mondja a Remete a kötet egyik legszebb novellájában, amely a múltba pillantva ad erőt a jövőhöz.

Lipcsey Emőke írói pályája során mindig azt követte, ami belülről fakadt: nem ült fel divatoknak, nem hagyta el hitét, magyarságát, több évtizednyi távollét után is magyar író-költő maradt. Figyelni kell rá.

(Kalligram Kiadó, 3500 Ft) ♦





SZÖVEG –
PARTI JUDIT

KÉP –
PÁCZAI TAMÁS

MŰVÉSZETTEL TELE A PADLÁS

Telepakolt konténer a régi ház előtt – ismerős kép és mozzanat, lezárni a múltat, felszámolni a hagyatékot. Az valamivel ritkább, hogy a konténert több mint száz év kulturális és művészeti történéseinek lenyomata tölti meg – egyetlen családhoz kötődve.

Remsey Jenő 1909-ben érkezett Gödöllőre, hogy bekapcsolódva a szecessziós Művésztelep munkájába, később a hivatalos korszakhatáron túl is életben tartsa annak szellemiségét. Így őrizte ez a család négy generáción keresztül az „Egészélet szigetének” egy szeletét.

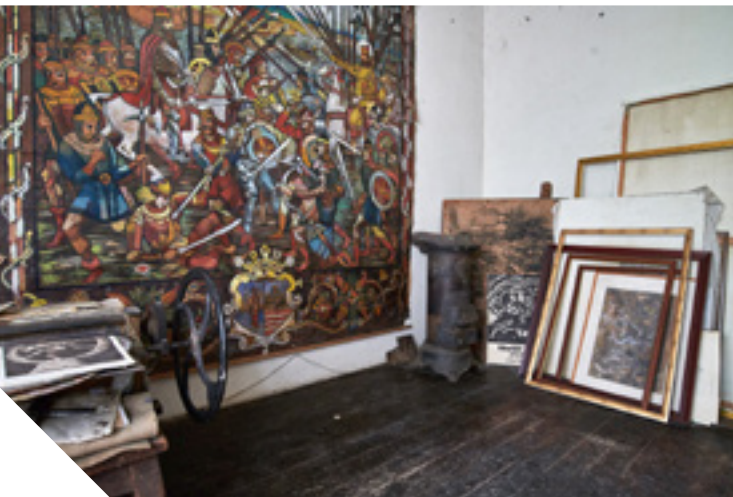
Remsey Dávid grafikusművész a gödöllői Művésztelep utolsó, egyben megőrzött otthonát a kipakolás pillanatában mutatta meg nekünk.

- ◆ – Kultúrguanónak hívjuk a konténerbe halmozott anyagot az öcsémmel, de ezt le ne írj! Mi vagyunk azok az örökösök, akik jó szívvel adják egymásnak a műtárgyakat, annyi gyűlt össze. Félelmetes volt szembesülni azzal, mi minden van itt, a dédapám Remsey Jenő, a felesége Frey Vilma, a nagyapám Remsey Iván és a testvérei András, Gábor, majd anyám, Remsey Flóra és apám, Anti-Szabó János képei, festményei, rézkarcai... és ráadásul az enyémekek is. Ennyi művésznek az egész életében keletkezett összes alkotása – ez rengeteg. Ennek a munkának édesanyám nem is mert nekivágni életében; most ránk maradt.

– **A műalkotások mellett feltűnik egy egészen impozáns méretű sítalp is...**

– Kicsit messzebről indítok, a dédapám Gulácsy Lajos Szűz utcai műtermét jelölte meg kiindulópontnak a pályafutására nézve, ahol 15 évesen megfordult – bár nem tudott rögtön művészi pályára lépni, egyedül nevelte az édesanyja sok testvérével, és idősebb fiúként családfenntartói szerepet is fel kellett vállalnia. Saját költségén képezte magát; abban az időben (1901.), amikor működő művészeti szalonok adtak struktúrát a művészeti életnek, bekerülhetett a kizsúrizettek szalonjába a Gresham-palotába. Az akkor épp Magyarországon tartózkodó finn festő, Akseli Gallen-Kallela, aki a hazájában a gödöllőihez hasonló művésztelepet vitt, kiszúrta a dédapám munkáit, és ösztöndíjhoz juttatta – így került Remsey Jenő Gödöllőre, és nem sokkal később követte ez a sítalp is, amely egy





eredeti művésztelepi finn futóléc. Akseli Gallen-Kallela sportos ember volt, egymás után küldte ezeket a kolosz-szális méretű léceket – alig tudom elképzelni hogyan, talán vonattal, hogy hozzájáruljon a pezsgő sportélethez. Megjegyzem, az én lábamon is volt a léc, bár mozdulni sem tudtam vele. A család a közeli Erzsébet-parkba járt síelni, ez kuriózum lehetett akkortájt.

– Sokat voltál itt gyerekként?

– Itt nőttünk fel felerészre. A szüleimmel a tízemeletes házak egyikében éltünk – az öcsémmel ebbe a kertbe úgy jöttünk, akár a sherwoodi erdőbe, ez a hely menedék volt a számunkra. A kapunál le lehetett tenni az élet nyugkeit, itt egy másik világ kezdődött. Akkoriban a nagyapám testvérei éltek itt, a „fiúk”, akik nagy szeretettel, figyelemmel fordultak felénk. Szerettek játszani, és nem csak velünk. Nagyon jó volt itt gyerekeknek lenni. De madárnak is jó volt itt lenni – ez a ház madárkórházként, állatmenhelyként is működött, András az ornitológiában is jártas volt, a Madártani Egyesület tagjaként áramütött vagy sérült madarakat táplált vissza az életbe. Érzékelték, hogy az ipar ráfolyik a világra, és sok esetben megfojtja az életet.

– Így jött létre a Művésztelep is anno, menedékként, szigetként? Sokat meséltek róla nektek?

– Nem volt ilyen pillanat, hogy leültettek és elmondták a Művésztelepet, hanem az élet természetes folyásában jelentkező helyzetekhez mindig volt valakinek egy-két története, amiből számomra is megképződött ez a sajátos világ. Gyerekként egészen sokáig azt gondoltam, hogy nagyjából mindenki így él, ahogy mi: hazatérve a munkából az édesapák előveszik az ecsetet és akvarelleznek, a rokonok együtt zenélnak estétként, családi újságot készítenek és bábszínházat. Engem egyedül az zavart

borzasztóan, hogy én nem tudtam olyan jó villanoszlopot meg tetőt rajzolni, mint például Gábor; pedig órákon át ültem mellette, és próbáltam ellesni tőle.

Ahogy a Művésztelep egészét jellemezte, úgy a családkban is természetes adottság volt a művészet, és ez nem merült ki a képző- és iparművészet különféle ötvö-zeteiben (amit a dédszüleim házassága önmagában leképezett), a nagyapám és testvérei mind a Zeneakadémián tanultak.

– A Művésztelep hivatalos korszaka 1920-ban zárul le, a te őseid mégis itt maradtak Gödöllőn. Mi történt a többiekkel?

– Ezt a házat 1929-ben építették fel, jutányos kölcsönhöz jutva – a nagy korszak az első világháború kitörésével ért véget, ami jelentős törés volt az életükben, és nem csak a háborúellenes gondolkodásuk miatt – többeknek, így Leo Belmonte-nak is vissza kellett térnie a hazájába.

A Művésztelep alapítója Körösfői Kriesch Aladár 1920-ban meghal, a Nagy Sándor család pedig 1956 után menekülni kényszerül, házukat Remsey Gábor gondnokságára bízták.

Így Remsey Jenő családi háza lett a túlélőhelyszín. Remsey Jenő 1980-ig élt – ez az ő műterme, ahol most vagyunk –, ő és a család őrizte és vitte tovább a Művésztelep szellemiségét majd’ száz éven át.

– Mi az, ami életmódként öröklődött?

– Nem volt regula, de jellemző volt a vegetarianizmus, amiben nem elvakultság volt, csak egyszerű felfedezés: jót tesz, ha nem eszünk mindig mindent. A természetes gyógymódok is meghatározták a gondolkodást, keresték egy-egy gyógyszer növényi megfelelőit. A kert nem díszítőelem, hanem az élet része volt, hogy saját fogyasztásra



termeljenek. Ami most is abszolút kurrens: a kompozitálástól a dombágyásos kertművelésig éltek mindennel, ami természetes és fenntartható. Persze a természettel való állandó kölcsönhatás volt az életmód szíve, aminek lényegi eleme a Dunán való sátrazás, kenuépítés, ebben nekem is volt részem.

Az élni és tenni akarásuk része volt az is, hogy amikor a háború után újra itt lakott mindenki, közösen bábszínházat csináltak, hogy ne csak a nyomor uralja az életet. Arról számoltak be, hogy járva a környéket ezzel a marionettszínházzal, újra életet lehelték az emberekbe, feledtetve a sok tragédiát, visszahozva a polgári kultúra vágyott részeit.

Régésznek éreztük magunkat az öcsémmel most, amikor kezdtük feltérképezni a ház zegzugait, titkait, és megmártóztunk ebben a gondolkodásmódban – ezt a bábót például soha életemben nem láttam korábban, ami ebben a ládában lapult.

– A családotból hozod a közös gondolkodás, alkotás hagyományát. Ebből indult ki a Közös utca-projektek is?

– Nem könnyű szerintem, hogy valamiféle közös hang ki tudjon alakulni egy csoportosulásban. Egy műhelynek szerintem organikusan kell létrejönnie. Néhányunkban felmerült a gondolat, hogy a régi művésztelepi helyszíneket, mint a Nagy Sándor-ház és Remsey-ház, újra be kellene vonni a városi élet vérkeringésébe. A Közös utca-projekt alapötlete Révész Gabriellától származik (Magyar Szalmaépítők Egyesülete, építészmérnök – a szerk.), az volt a víziója, hogy milyen jó lenne utcahosszan egy hatalmas asztal, ami mellé leülhetnek az utca lakói vacsorázni. Csoda számba megy, hogy ezekben Covid-zivataros időben meg tudott valósulni

a közösségépítésnek ez a különleges módja. Számtalan hozadéka volt ennek a hagyaték viszonylatában is, többen vették észre, hogy van itt egy dzsungel-benőtte, elfeledett világ, egy Művésztelep, ami már az új generációs gödöllőiek identitásában nem játszik szerepet.

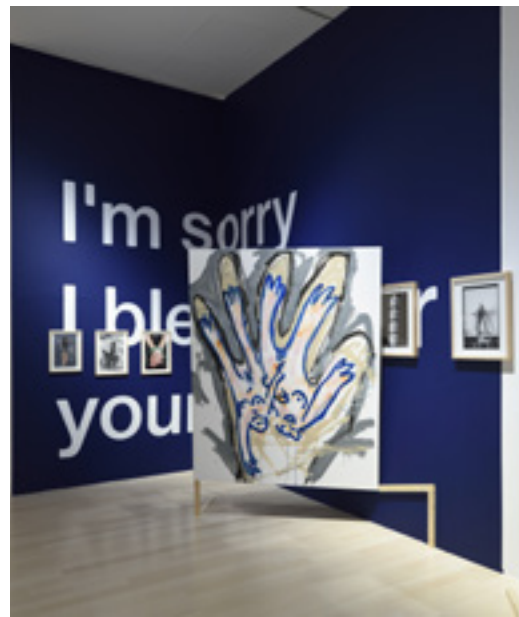
– Amikor bejövet ott álltunk a konténernél, azt mondtad, hogy észre kell venni, ha valami idejétmúlt. Most azt mondd, azt is észre kell venni, amikor valami kezd kialakulni.

– Most érzem a korszakhatárt. Elmentek azok, akik életében a Művésztelep valós szerepet játszott mint folyamat – és itt maradtunk a Benjámin öcsémmel ketten. Ennek megvan a maga drámája – és ez elég hirtelen jött, ahogy édesanyám (Remsey Flóra textilművész) is 2014-ben nagyon hirtelen ment el, élete és energiája csúcán.

El kell gondolkodnunk a testvéremmel, hogy ezzel a helyel mi lesz – tudunk-e bele életet lehelni újra. A fiúk (Remsey András és Gábor, a ház utolsó lakói) azt kérték, hogyha ők nem lesznek már, ne egy poros, múzeumnak álcázott siralomházzá váljon. Az a cél, hogy partot érjünk a feldolgozásban, és megteremtsük annak a lehetőségét, hogy egy műhelyélet újraéledhessen a GIM-ház és a Nagy Sándor-ház, Remsey-ház háromszögében. Olyan tempójú verseny-világban élünk, hogy komolyan fel kell tennem a kérdést a magam számára, hogy nem egy irreális dolog-e ezt újraéleszteni.

Örök magamban egy képet anyámról még a gyerekkoromból: ül az asztalnál, és nekem rajzol egy szigetet – akkoriban megrendelésre festett nekünk –, én mögöttem állva átkarolom őt, és mutogatom, hogy oda még jó lenne egy gyík, amoda meg egy kaktusz.

Most nekem kellene életet lehelnem abba a szigetbe, ami itt megmaradt. ♦



Esterházy Marcell: The End of a Long March, 2011, digitális fotó. A művész tulajdona

Fotó: Rosta József © Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum



SZÖVEG –
NAGY VILLŐ

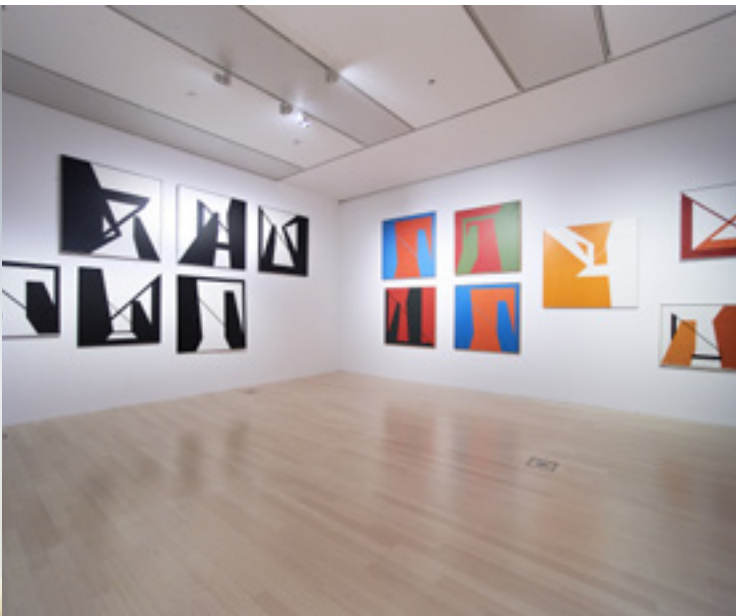
„...MEGLŐTTE, HAZAVITTE, MIND MEGETTE

„Madárka sír, madárka örül, / míg piros gerendái közül / néz a hatalmas – // Küldd néki töretlen álmodat, / míg magad vagy a vadász meg a vad, / s nem szűnhet kergetés futásod.” *Weöres Sándor Harmadik szimfóniájának* sorai járnak a fejemben, miközben épp ihletett alkotást keresek a Ludwig Múzeum *Metafizikus áthatalás egy zebrán – történetek a természetről, vadászatról* című kiállításán.

◆ A vadászat témája meglehetősen összetett, akár civilizációs, akár művészettörténeti szempontból vizsgáljuk. A létfenntartás alapjától az úri sportig, a természet leigázásától a természetvédelemig több évezred vezetett, miközben a téma a képzőművészetben is megjárta a maga útját mitológiai vadászjelenetek erőteljes dinamizmusától a csendéletek elmúlásra figyelmeztető melankóliájáig.

A figyelmeztetés, a melankólia a jelen tárlat több művének is jellemző vonása: ezek többnyire a teljes

teremtett világ féltéséből fakadnak. Az igencsak gazdag téma alapos áttekintéséhez első ránézésre is szűkös a rendelkezésre álló tér. A fókusz elviszik a kortárs alkotások mellett váratlanul felbukkanó régészeti emlékek, muzeális értékű vadászati jegyzőkönyvek vagy 19. századi lőtáblák, pedig a termek elnevezései (Gaia, Zen stb.) a téma mélyebb, spirituálisabb alapotottságára utalnak, próbálok én is a művészi szempontnál maradni.



Fotó: Végel Dániel © Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum

Az absztrakt irányzatot képviselő Halász Károly *Magasles* című sorozata a dekoratív formaanalízisen túl a nézőpontváltással a szerepváltás lehetőségét is felkínálja. (A sok súlyos morális üzenet előtt és után is jólesik a megpihenés ebben a teremben.)

Iski Kocsis Tibor *Család* című három portréja, három őze majdhogyanem hiperrealista, szinte emberi. A hazai néző számára még összetettebb jelentést hordoz Esterházy Marcell *The end of the long March* című alkotása, amely családi archívumuk egyik negatívja alapján készült az ereje teljében elejtett pompás vad teteméről. A francia Kader Attia *A kultúrák ugyanazt az állatot követik* című munkáján egy gazellatrófea és egy afrikai, szintén gazellafejet formázó vándorbot „tekintete” fűródik egymásba.

A természet iránti felelősségre emlékeztető alkotások után Puklus Péter a párkapcsolatok rejtett dinamikájára vetíti a kiállítás témáját. A *Bocs, hogy összevázoltam a késéd* feliratú műegyüttes szarkasztikus címe ellenére is megmarad a komoly, elgondolkodató tartalom és a játékoság határán.

Talán több előkészületi idő, erősebb kuratori szűrő, egyértelműbb koncepció jót tett volna a tárlatnak, ugyanakkor a figyelemreméltó alkotások megérik a sétát. Hátha megérjük még a lényegi intézkedések idejét is a teremtett világ védelmében... ♦

(Metafizikus áthatolás egy zebrán – történetek természetéről, vadászatról; Ludwig Múzeum, Budapest. Megtekinthető: 2021. november 21-ig.)

KÉPMÁS-EST

a Hagyományok Házában

Hagyományok Háza
1011 Budapest, Corvin tér 8.

23

November

19:00

JÉZUSKA HOZZA A TABLETET?

Profán és szakrális hagyományaink népi és egyházi gyökerei. Félreértett szimbólumok és élő rituálék a karácsonyi ünnepkörben. Hogyan lehet ezek között eligazítani gyerekeinket?

Szám Kati, a Képmás magazin főszerkesztőjének vendégei ezúttal **Navratil Andrea** népdalénekes és **Dr. Papp Miklós** görögkatolikus pap.



A Képmás-estre a belépés regisztrációhoz kötött, belépő egy Képmás magazin.

Regisztráció: kepmas.hu/kepmas-est

TÁMOGATÓ:



RENDEZŐK:



NOVEMBERI KIMENŐ



Fotó: Éder Vera

SCAPIN FURFANGJAI

Az Exit Generáció előadásában Scapin, a szolga megtudja, hogy két fiatal szerelmespár igen nagy bajban van. Ő drukkol a fiataloknak, ezért megpróbálja elérni, hogy a szőrös szívű atyák is meglágyuljanak a csemeték szerelmi tervei iránt. Persze, ez nem megy olyan könnyen.

Mint általában a Molière-darabok, ez a mű is több jelentésréteggel bír. Dénes Viktor rendező abban bíz, hogy a nézők nemcsak nevetnek majd a figurákon és a helyzeteken, hanem mély emberi igazságokon is elgondolkoznak.

Hatszín Teátrum, 2021. november 18.



Gerhard Richter: Betty. 1977. olaj, vászon, Museum Ludwig, Köln

GERHARD RICHTER. VALÓS LÁTSZAT

A tárlat különlegessége, hogy Magyarországon most első ízben látható a német művésznek ilyen nagyszabású, az életmű valamennyi korszakát átfogó kiállítása. A bemutatott közel 80 műalkotás hazai és nemzetközi köz-, illetve magángyűjteményekből érkezik Budapestre.

A művek a 1960-as évek ikonikus fotófestményeitől a legismertebb kolorisztikus absztrakt műveken át a legfrissebb, a nagy festészeti életmű „utáni” intim ceruzarajzokig terjednek.

Magyar Nemzeti Galéria, 2021. november 14-ig



QUIZNIGHT

Szeptemberben több helyszínen élő játékkal kezdődött el a kocsmakvíz idei szezonja, a hatályos jogszabályok betartásával várnak mindenkit. Aki még nem szeretne személyesen részt venni, az bekapcsolódhat online is. A cél továbbra is az, hogy a csapattagok elkezdjenek beszélgetni az adott témáról, így rávezessék egymást a jó válaszra, megtanuljanak együttműködni, kommunikálni, miközben önfeledten szórakoznak.

Több helyszínen és online is, minden hétfőn



WORLD OF PILINSZKY

Pilinszky életművének különleges szeletét képezik a gyermekeknek írt elgondolkodtató, gyakran sötét hangulatú verses mesék, amelyek közül az előadás négyet foglal magába, és helyez merőben új kontextusba: *A madár és a leány*, az *Ének a kőszívű királyról*, a *Fabula és az Aranymadár története* nagyon is kortárs környezetben elevenedik meg. Az előadó *Turek Miklós*, őt segíti *Karcis Gábor* animációja, *Szitha Miklós* zenéje, illetve az előadásban megszólaló *Rúzsa Magdolna*, *Gundel Takács Gábor*, *Galambos Péter* és *Nagy Kasza Csenge*.

MÚPA, 2021. november 15.

NOVEMBERI KIMENŐ



TÁRSASJÁTÉKOK ÜNNEPE ÉS TÁRSASJÁTÉKVÁSÁR

A kétnapos rendezvényen a látogatók kipróbálhatnak rengeteg játékot, és meg is vásárolhatják azokat. Jelen lesznek magyar társasjáték-kiadók és forgalmazók is, és megtalálhatják a számításukat azok is, akik már sokfélét próbáltak, és azok is, akik most először keresik a nekik való játékokat.

**Lurdy Konferencia- és Rendezvényközpont
2021. november 13–14.**



Fotó: Dalolti Márk

A SZŐRDISZNYÓCSKA

A *Fabók Mancsi* által írt és rendezett bábelőadásban az öreg király három szép leányának virágai kinyíltak, és éjjel-nappal királyfiak után sóhajtanak. Közülük a legkisebb nyer férjet magának leghamarább, a királyapát megmentő rút szőrdisznyócskát. A történet végére kiviláglik, miként lesz a belső szépség szemmel látható, s a szőlő szőlő, mosolygó alma és csengő barack kézzel fogható...

A népmesét négyéves kortól ajánlják.

**Klauzál Gábor Budafok-Tétényi Művelődési
Központ, 2021. november 3.**

KÉPMÁS-ESTEK

a MOMKultban

MOMKult, Kupolaterem
1024 Budapest, Csörsz u. 18.

04

November

19:00

MI VOLT A SULIBAN?



A jelenetek és a beszélgetés a szülő-gyerek-tanár hármaskommunikációs kihívásait eleveníti fel. Kinek a feladata tanulásra bírni a gyereket? Hogyan viselkedünk a fogadóórán? Hol vannak a pedagógusi hivatás határai?

Színészek: **Kőszegi Mária** és **Katona László**

Szakértő: **Schell Gergely**, tanácsadó
szakpszichológus, családterapeuta

17

November

19:00

RAKJUNK EGY KIS RENDET!



Házimunka, ünnepi készülődés, és ami mögötte van... Kinek mit jelent a rend? Hogyan állunk az otthoni munkamegosztással? Mi kell a hétköznapi komfortérzetünkhöz és az ünnepi hangulathoz? A párkapcsolat és a házimunka összefüggéseiről láthatnak – talán nem teljesen ismeretlen – jeleneteket, és hallhatnak újdonságokat is.

Színészek: **Soltész Erzsébet** és **Marton Róbert**

Szakértő: **Éger Csaba**, pszichológus

A jelenetekről **Szám Kati**, a Képmás magazin főszerkesztője beszélget szakértő vendégeinkkel.

Improvizációs estjeinken 3 jelenetet láthatnak a **Nézőművészeti Kft.** vendégművészeinek közreműködésével.

A Képmás-estre a belépés regisztrációhoz kötött, belépő egy Képmás magazin.

Regisztráció: kepmas.hu/kepmas-est

TÁMOGATÓ:



RENDEZŐK:

KÉPMÁS
MAGAZIN | nőknek és férfiaknak

**Média a
Csaláért**
Alapítvány

mOMkult
KULTURÁLIS KÖZPONT

Fotó: Torják Orsi



UTAZÁS A KOPONYÁM KÖRÜL

Karinthy műve minden idők egyik legjobb betegségmemoárja, és világirodalmi szempontból is egyedülálló alkotás. Szívszorító nyomozás a „nagy diagnózis” után.

A szerző hisz a tudomány erejében. Racionalista stílusa, örökös önreflexiója és érzékenysége a paródia iránt teszi mélyesen átélhetővé és szórakoztatóvá a műveit. Nála a humor az élet elemi része, ebből a perspektívából elemez mindent.

Scherer Péter főszereplésével olyan előadás születhet, amelyben a kiszolgáltatottság és magány érzésének megfogalmazása mellett a továbblépés lehetősége és a jövőbe vetett hit is megjelenik.

B32 Galéria és Kultúrtér, 2021. november 13.



SZÖVEG –
PÁCZAI TAMÁS

A cikk a Magyar Turisztikai Ügynökség
szakmai támogatásával készült.



LIBABŐRÖS ÉLMÉNYEK

„*Aki Márton napján libát nem eszik, egész éven át éhezik*” – tartja a népi bölcsesség, eleink ugyanis ilyenkor mérték fel az egész éves munka eredményeit. A nyugati világ egyik jelentős ünnepe már az ókor óta az örömhöz, az önfelelt mulatáshoz és mámorhoz kapcsolódik, hazánk pedig a számos népszokás és hiedelem mellett is ezer szállal kötődik tours-i Szent Mártonhoz. November közepén ezért a hűvös idő ellenére is érdemes kirándulást tervezni, hiszen remek gasztrofesztiválokat találunk országsszerte, és ilyenkor borvidékeinken is felpozsdul az élet, hiszen az újbor kiforrt a pincékben. De miért éppen a libáktól és a boroktól hangos Szent Márton ünnepe?

◆ Szent Márton egyes források szerint Savariában, vagyis a mai Szombathely területén született 316-ban vagy 317-ben, míg más krónikák egy, a mai Pannonhalma melletti kis települést jelölnek meg születési helyéül. Fiatalkorában évtizedekig a római lovasságban szolgált, egészen 339-ig, amikor Amiens városában (Franciaország) egy téli estén kettévágta köpenyét, és az egyik felét egy koldusnak adta. Még aznap éjjel megjelent álmában Jézus a koldus alakjában. Megkeresztelkedett, és innentől kezdve Istent szolgálta, a hadseregtől nem sokkal később, egy galliai hadjárat után vált meg. Jóságáról már életében legendák keringtek, ezért püspökké akarták szentelni. Márton azonban világeletemben szerény ember volt, így a hír hallatán alázatosságában ludak óljába bújt a pápai küldöttség elől. Igen ám, de az állatok hangos gágogásukkal elárulták, így nem kerülhette el sorsát, és 397. november 8-án bekövetkezett haláláig Tours püspökeként segítette a rászorulókat. Az egyház évtizedekkel később ünnepet rendelt el a tiszteletére, innentől kezdve a keresztény világ Márton nevéhez kötötte már a római időkben gyökerező hagyományt. A rómaiaknál ugyanis november 11-e a téli évnegyed kezdő napja volt, ekkor az új termésből

és az újborból tartottak nagy lakomát, amin általában ludat, vagyis a hadisten, Mars szent madarát – avis Martis – fogyasztották.

Bár Szent Mártont nem tekintjük magyar szentnek, mégis sok szállal kötődik hazánkhoz. Szombathelyen – a hagyomány szerint – szülőháza helyén épült a Szent Márton-templom, ugyanakkor – ahogy már imént említettük – Pannóniában a mai Pannonhalma mellett is volt egy Savaria nevű apró település, így ez a környék is a szülőttejének tekinti. A legenda szerint első királyunk álmában is megjelent Márton, hogy az ország védelmében adjon tanácsot, ezért István király zászlóira a szent képét festette, így országunk patrónusa lett Szűz Mária mellett.

A PÜSPÖK FALATJA

A történelmi előzmények mellett nem csoda, hogy a sokáig Európa egyik nagy éléskamrájának számító hazánk területén gazdag hagyomány és szokásvilág köthető Szent Márton napjához, ami a mezőgazdasági év végét jelentette, de egyben a karácsonyt megelőző 40 napos böjti időszak kezdetét is. A cselédek ilyenkor kapták meg éves bérüket, és ráadásként egy tömött libát, mert a tél beállta előtt a szárnyasállományt meg





A libás finomságoknak számtalan formája létezik, legklasszikusabb a sült comb és mell

kellott tizedelni. Úgy tartották, hogy ilyenkor nem szabad mosni, takarítani és teregetni, mert ez a jószág pusztulását okozhatja, így az asszonyok is nyugodt szívvel süthették a libapecsenyét. A sült liba mellcsontjából az időjárásra következtettek. Ha barna és rövid, akkor meleg, esős tél lesz, a fehér mellcsont viszont hosszú, fagyos telet jósol. Az aznapi időjárásról viszont éppen az ellenkezőjét gondolták, azaz „Márton napján, ha a lúd jégen jár, akkor karácsonykor vízben poroszkál”.

A liba húsból szokás volt egy szelettel küldeni a papnak is. Ezt a madár hátsó feléből kanyarították, innen ered tehát „püspökfalat” szavunk. További magyar hiedelem, hogy aki Márton napján álmodik, az boldog lesz, de aki ezen a napon csak répát eszik, ágybavizelő lesz.

Főleg a Dunántúlon őrizték sokáig a hagyományt, amely szerint a pásztorok ilyenkor nyírfavesszőket adtak a gazdáknak. Úgy tartották, annyi malacot fog fialni a koca, ahány ága van Szent Márton vesszejének.



Újborkóstolgatásra fel!



A Szent Márton-napi programokból a tatai Öreg-tó környéke sem fog kimaradni

SZENT MÁRTON POHARA ÚJBORRAL VAN TELE

Eleink úgy tartották, hogy a sok ivással a következő évig kitartó erőt, egészséget öntenek magukba, ráadásul aki spicces is lesz, az megmenekül a gyomorfájástól és fejfájástól is. Az újbor ünnepléséhez „tudományosabb magyarázat”, hogy sokáig nem volt ismert módszer a bor megfelelő tartósításához, ezért a legdrágábban a fiatal borok keltek el, hiszen ilyenkor még a szőlő minden zamata érződött, az idő múlásával viszont megjelentek a borban a tárolásból adódó hibák, mint például az ecetesedés.

Újbort szerte a világon készítenek. Nemzetközileg leghíresebb típusa a Beaujolais Nouveau, amely Burgundia déli végében születik, Beaujolais vidékén a gamay nevű kékszőlőfajtából, szigorú előírások alapján. Itthon főleg a villányi borászok jeleskednek a műfajban. Fontos tudni az újborról, hogy hosszú tárolásra nem alkalmas, hiszen még az erjedés csendes, utolsó fázisában van, ezért ajánlott hidegen tárolni, és következő év húsvétjáig elfogyasztani. Gyümölcsbombaként viszont tökéletes kísérője a libából készült fogásoknak, bár hízott libamáj esetén érdemesebb testes, több évig érlelt vörösbort választani.

HA LÚD, LEGYEN KÖVÉR!

A fentiek kívül már csak a Márton-napi programok kínálata színesebb, az egész ország lerója tiszteletét a liba és az újbor előtt. Mi a teljesség igénye nélkül a kedvenceinket szemléljük. Fontos megjegyezni, hogy Szent Márton-napi örömmünnepet a lakásunkban, kertünkben vagy kirándulás közben is tarthatunk, ha a koronavírusos vezető hulláma miatt inkább kerülnénk a rendezvényeket. Hasznos ezek mellett utazás előtt elolvasni a járványhelyzetre vonatkozó legfrissebb ajánlásokat is.

.....
 Libafuttatás és libadalom Etyeken: a már hagyományosnak számító rendezvényen számos kategória van, a legkisebektől a nagyszülőkéig. A győztes az, aki a leggyorsabban juttatja célba a versenylibát a szőlősorok között. A Gasztrosétányon pedig libafalatok, újborok és programok várnak mindenkit (november 13., etyekipiknik.hu).

.....
 Újborfesztivál Szentendrén: a Szabadtéri Néprajzi Múzeum (Skanzen) idén 19. alkalommal rendezi meg (november 13–14., skanzen.hu).

.....
 Pincejárás Pannonhalmán: a borvidék legjobb pincészeit mutatják be az új tételeket, a felhőtlen pincejárást buszos körjárat segíti (november 5–7).

.....
 Libaexpressz az Őrségben: a Csömödéri Állami Erdei Vasút fergeteges programja, libaszírral, libatállal, lúdlábal, vörösborokkal a fapados vasúti kocsikban (november 12., erdeiiprogramok.hu).

.....
 Nyitott pincék Palkonyán: a műemléki pincesoron négy pincészet újborait kóstolhatjuk házas borkorcsolyák kíséretével (november 6., palkonya.hu).

.....
 Vadlúd sokadalom Tatán: alternatív Márton-napi program, itt az élő vadludaké a főszerep, a tatai Öreg-tó ugyanis az északról érkező vándormadarak kedvenc pihenőhelye. Fotókiállítás, előadások, madármegfigyelés teleszkópokban! (november 26–27., vadludsokadalom.hu) ♦

MAGYAROK KÖZÖSSÉGBEN

ITTHON ÉS A NAGYVILÁGBAN



A Képmás Online cikksorozata:
www.kepmas.hu/magyarok-kozossegeben

KÉSZÜLT
A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL



MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKARSÁG

2021
A NEMZETI
ÚJRAKEZDÉS
ÉVE

2AMPTED



WÉBER ANIKÓ

**KEVÉSNEK ÉREZTE
A PEDAGÓGUSOK
ESZKÖZEIT AZ ISKOLAI
BULLYING ELLEN. EZÉRT
IFJÚSÁGI REGÉNYT ÍRT
A TÉMÁRÓL.**

Cikk a 26. oldalon

